યઝદઝર્દ શહેરીયાર

પારસીઓનો છેલ્લો શહેનશાહ

સી શહેનશાહત કેવી રીતે પડી ભાંગી, અને છેલ્લો પારસી પાદશાહ પોતાનુ રાજ અને ઝુન્ડો ખોઇ કેવી રીતે મરણ પામ્યો, તેનુ સંગીત-કીરતન.

પ્રથમ રજુ થયુ

જરથોસ્તી ધરમ ઉપર એતેકાદ વધારવનારી મંડળીની ફરમાસથી

મંગળવાર, તા૦ ૧૫ મી અકટોબર ૧૯૦૭ ની રાતે

ધોબીતલાવ ફ૦ કા૦ હૉલમા.

રચનાર, કથનાર તથા પ્રગટ કરનાર.

ડી. એન. પટેલ.

બીજી આવૃત્તી

મુંબઈ ૧૯૧૫.

કીંમત આના બે.

"I expect to pass through this world but once. If therefore, there be any kindness I can show, or any good thing I can do to any fellow-Human Being, let me do it NOW for I shall not pass this way again."

OMAR KHAYAM

દુનિયાની દગલબાજી.

ગાયન. પીલુ સરપરદા.

આ દગલબાજ દુનિયાના છે રંગ ન્યારા,
હમદીનો-કરો કઇ ખ્યાલ જરા મેહરબાન,
દીલ તડફે છે સુણી હકિકત, ગયુ કેમ દરાન—૧
અફલાક સીતમગર, ક્રોધ કીધો તે કાળો,
હમદીનો-લુટાઇ ગઇ શાહી ને શાન.
શૂ શૂ સિતમ સહી મુવો તમારો યઝદઝર્દ સુલતાન.
ગઇ ગઇ પુરાણી ધજા પારસી કિયાની,
જેણે જગત પર કીધી સારી સુલતાની,
હમદીનો-દુશમન થઇ ફરીયુ આસમાન—દીલ તડફે છે. ૨.

દોધ કીધો ખુશરો પરવીજે બાળ યઝદઝર્દના શરીર ઉપર નહેસ્ત નીશાંણી જોઇને.

ગાયન. પીલુ

આહા ! એ જોઇ નીશાણી.
ભડકી અગનમે બદન બલે,
રૂમ રૂમમે તપત તપે,
જોઇ બાળ બહુ મન જળે -૧
તનમન બહુ ગુંચવાઇ ગયુ,
ક્રોધથી તે છલ છલે—
હરતુ-રમતુ-હરતુ-ફરતુ-
બાળ જોઇ કઇ નહી ફળે -૨

ગમ કીધો શાએર ફેરદઉસીએ કિયાંનીઆનુ તખત લેવા આરબોએ ખાએશ કીધી તે માટે.

મસનવી.

"ઝે શીરે શુતર ખુર્દનો સુસમાર,
અરબરા બજાએ રસી દસ્ત કાર
કે તખ્તે કયારા કુનન્દ આરજુઇ
તુફુ બાદ બર ચરખે ગરદાન તુફુઇ

માંગણી કીધી આરબ અલચીખાતાંના વડાએ, યઝદઝર્દની દરબારમાં.

સીંધ—ભેરવી.

સુણ શાહે ઇરાન તુ કલામ હમારા
લા ઇલા, ઇલ અલ્લાહ, મહમદ યા રસુલ-અલ્લા,
એ દીન મહમદીના છે, કલામ પીયારા—૧

કટાવ.

અફસર જમીન ઇરાનનો માલેક છે તુ તાજગર,
ઓ યઝદઝર્દ પીરોજગર, તુ ખ્યાલ કર એક દમ ભર,
તુ કર નજર ઓમર ઉપર,
બાવર હમારી દીન કર—અલ્લાહ
રહેશે નહી, રાખીશુ નહી, હમ શાહી તુજની નામવર-અલ્લાહ
તે પેશતર વીચાર કર, રેહશે નહી સર તન ઉપર,
જોરાવર થઇ બેકદર, કરશુ ફના સમશેર કમર

તાનાજાનીના સખુન સુણાવ્યા, અરબોએ યઝદઝરદની દરબારમાં.

પીલુ-જીલ્લા.

શાહી જશે મદાયનમા તારી મગી,
નહી રહેશે યઝદઝરદી કિરતી જરી
નહી કરે કબુલ જો દીન મહમદી
તો આવી ઇગાનની અજલની ઘડી.
મદભરી જવાની 'ને જોબનીઆ,
આ ખલકત ફાની છે ધુલધાનીઆ
પડી જગે જુવો રગે આસમાનીઆ,
લખી સરજતમા હોએ જે હએરાનીઆ

પુકાર કીધો યઝદઝરદે અરબો ઉપર ગુસ્સે થઇને.

ગાયન—દેસ.

રે એ જગલી રહેઝન, ખામોસ તારી જબાની,
પુર ફન્દ, બધ કર, બસ તારી ચ ચલાઇ ચતુગાઇ,
છોરી દે, છોરી દે ખ્યાલી તારી ભારી શીરીફાઇ,
હારે ત્યારે થાશે પરેશાની—રે એ જગલી-૧
પડી જગે કરૂ સર કલમ હજારો,
હરૂ ઇસલામી અરબ મક્કારો,
સાસાની શાહીને લના લોભ થયો તમારો,
તુફાની—ગુમાની—ઇસલામી,
નારી તારી મારે તમને સાસાની ઇરાની-રે એ જગલી.

યઝદાંપરસ્તી દીનને ઇરાંનમાથી નાબુદ કરવા માટે મળેલાં ફરમાન વીશે આરબોનો એકરાર.

ગાયન. રાસીઆ.

રસુલ પર મરે કુલ ઇસલામ,
ધો, ધો મન મેલુ તુજ હોય—૧
દોસ્ત ખુદાનો, નબી હમારો,
હારે કરી ને ગયો એવુ ફરમાન,
ગબરથી ખાલી કરો દુનિયા,
હારે મુસલમીન હોય નહી જે કોય—ધો ધો–૨
એક હાથમા કુરાન પકડી, બીજે હાથ તલવાર,
જે દીન કરશે કબુલ મહમદી
તે જન્નત મુખ જોય—ધો, ધો–૩

જંગના મેદાનમાંથી પેગામ લખ્યો સીપેહસાલાર રૂસતમ બીન હોરમઝદે. પોતાના ભાઇ ઉપર.

(ફીરદોસીના સખુનોમા)

મનસવી.

દેવે મન પોરઅઝ ખુન, શોદ કઇ ઝર્દ,
દહાન ખુશ્ક વ લબાહા પોરઅઝ બાદે સર્દ
ક તો મન શુદમ પહેલવાન અઝ મીઆન,
ચુનીન તીરે શુદ બખ્તે સાસાનીઆન

× × × ×

ચુનીન બીવફૉ ગશ્ત ગરદૉન સેપેહેર,
દેઝમ ગશ્નો ઝેમા બેબારીદ મેહેર,
કે રોઝે સેપેહરી કસ ઑગાહા નીસ્ત,
ન દૉનન્દ કે ઇન રજે કુતહા નીસ્ત

× × × ×

• તુરૉ અએ બીરૉદર તન ઑબૉદ બૉદ,
હમે શાહે ઇરૉન બેનો શૉદ બૉદ
કે ઇન કૉફસી દખ્મ ગાહે મનઅસ્ત,
કફન જઉશનો ખુન કોલાહે મનઅસ્ત

દુવા ગુજારી આરબોએ ગાલેબ-બીન-અબદલ્લાની ફતેહ માટે જગના મેદાનમાં.

ગાયન. ઝીજોટી-ઝલ્લા.

યા અલ્લાહ ! યા અલ્લાહ !
દે ફતેહ પહેલવાન તુ ગાલેબ-બીન-અબદલ્લા
યા અલ્લાહ, યા અલ્લાહ,
તાર તુ મુશ્કીલ હમારી દુર કરીને આ બલા
કઈ મુવા, કઇ મુવા,
પારસીને હાથ ઇસલામી હમારા ભલભલ.
નર ભલા, નર ભલા,
તમ મુવા છો દીન થકી, જન્નતમે મળશે ઝુલા

દરફસે કાવેઆંનીની ખુવારી બાબે ઇરાનીઓની હાય વ-જારી.

આસાવરી-જોગીઆ.

થયો ઝુન્ડો કીઆની પામાલ,
બુગ કાળથી થયો હાલ હવાલ,
પડયા કઇ કઇ જવાલ,
યા ખુદાયા-હાય ખુદાયા—૧

સૌજ.

લુટાઇ જરથોશ્તી કિરતીની કલગી,
થયો ગુમ લાલ, ઓ દરફસે કાવેઆની
લુટાયા લાલ, ગોહર માલ, હજારો વબાલ,
પડે જન્જાલ, થઇ આબાદી બરબાદી,
ઓ દરફસે કાવેઆની
ફુટે ઇરાનીઓ કપાલ, ફરી સરજતની ચાલ,
પડે રન્જો મલાલ, થઇ કિરતી કંગાલ
યા ખુદાયા-હાય ખુદાયા— ૨

ફટાવ.

યારો સુણો હમદીનો સૌ ધ્યાન ધરી પારસી,
શરૂ થાઇ તારીખ તમારી કમ કરી પારસી
હારી જંગે કાદુસી લડીયા લડાઈ પારસી,
જંગે નીહાવંદ મે મુવા લાખો કપાઇ પારસી
થઇ ગયો ઇનસાફ સરજતનો, ખોયુ વતન દીલદાર પારસી,
લેખ કરમના નહી ટળીયા યઝદઝરદી,
આયો ભટકતો શાહા, બેચાર પારસી

'લેખ કર્મના ફરતા નથી'

ગાયન. ભીમપલાસ.

સુણો સખીઓ સમજી લેઓ તમ, લેખ કર્મના ફરે નહી
ટળે નહી તકદીરની તાસીર, જયા સુધી તે મરે નહી
લખ્યા લેખ તે નહિ ટળવાના, ફરી ફરી તે ફરે નહી,
મરવાનુ જો લખ્યુ કર્મમા હોય, કદી તે સરે નહી.
હોય કર્મમા લખી અરધી, કદાપી આખી મળે નહી,
ગજ એકઠુ કરે ગનાન, તોપણ તેને તે ફળે નહી
તુટે દોરી આયુશની જયારે, ત્યા વેર કોઇથી મરે નહી
સુણો સખીઓ સમજી લેઓ તમ લેખ કર્મના ફરે ન । ૧
કર્મ રડાવ, કર્મ હસાવ, કર્મ હોય તો ગજ કરે,
કર્મ હીણુ જો હોય રાજના, પણ અદર મોતાજ કરે
લાખ પાપ બસ કરી કરીને બેઠો બેઠો નાજ કરે,
લખ્યા લખ જો હોય કર્મના, ફકીરને સરતાજ કરે.
લાખો કરો તદબીર તમો પણ, કર્મ વિના દુખ હરે નહી
સુણો સખીઓ સમજી લઓ તમ લખ કર્મના ફરે નહી ૨

પુકાર કીધો મદદ અને યારી માટે યઝદઝર્દની દીકરીઓએ, પોતાની પાકદામનના બચાવ ખાતર.

ગાયન. ખમાચ.

જમથી—હારે કોઇ બચાવો,
ગમથી જલે આ તન મન,
ધરમ બરહમ બને તોપણ,
અબલાની દામન બચાવો—જમથી-૧

રાજ તાજ આજ ખોઇ,
ગમ અલમ પડે હમ પર,
આફત આસમાની જોઇ,
જીવ જાએ, મદદે આવો મનથી-૨

ધમકીના પુકાર કીધા ઇરાંની સીપાહસાલાર ફીરૂજાને નીહાવંદના મેદાનમાં આરબ જાસુસ ઉપર.

ગાયન. કાંહાનરો—આહાર

અરે હટ જા જા, ઓ આરબ તુ જા—રે,
એવા દમથી કદી હુ ડરૂ ના, એમ કેમ,
તમ દમ દેઓ, બેશરમ,
જોમ, જોમ, તન મન,
શેરને છેર ના, ડર ડર દનાનાનનન,
છેર ના, છેર ના, મરદાની મારી ફુકી,
નહસ દુ કુચ્લે સુલતાની—૧
ખુવારી તમારી કરૂ ધુમ, કરૂં ધુમ
ઓમર ભલા ભલા જંગી લાવે, જંગે ઝોપતાવે,
કર કર બક ના, સરકશી કર ના,
જોમ તનમન ધર ના,
સરપર પરવર છે હમ રાહબર,
ઇરાન છે તતપર, કરવા વેરીની હાણી—અરે હટ જા જા ૨.

ગરદીશના જુલમમાથી બચવા માટે શાએરના સખુન.

ગાયન. ઝાજર.

ડરી અફ્લાકથી આદમ—સટકતો જા—સટકતો જા
જશે એક દન અગે જાલમ—છટકતો જા—છટકતો જા —૧
ઘડી પળમા પકડશે જમ—ચટકતો જા—ચટકતો જા.
કપટ છળ ભેદને હરદમ—ઝટકતો જા-ઝટકતો જા —૨
જુલમ ગરદીશનો કાયમ—ડપકતો જા-ડપકતો જા
લઇને વેશ જોગી વન—ભટકતો જા-ભટકતો ભટકતો જા —૩
અરે ભભેર ના આલમ—અટકતો જા-અટકતો જા
ખટકશે ખાર માહે મન—ખટકતો જા-ખટકતો જા —૪

અફસોસ કીધો દુનીઆની બેવફાઇ ઉપર યઝદઝરદે.

ગાયન. હમીર.

અરેરેરે હાય, ઓ માયા મસ્તાની, દુનીઆ છે ફાની, હે જવાની,
ખરૂ લે જાણી-નહી છે હાણી, ના કર નાદાની તુ—
ખલક ફલકમા નામ યઝદા કાએમ તુજનુ,
છોડી દે, ઓ બન્દા, કામ, ક્રોધ, મોહ માયા, મિથ્યા માની—અરેરેરે—
બળવત, કળવત, બહુ પેહલવાની, રહી નહી જીંદગાની,
નહી ખુદરતની ખામી, છે યઝદાની વાણી,
વખતો વખતે, બન્દા ચેતી, ચેતી, ચાલજે જાણી—૨

વિલાપ કીધો જરથોશતી દીન ધરમ, અને પોતાની દઉલતની પાયમાલી માટે યઝદજરદે.

ગાયન—દેસ.

ગઇ શાહી સરજત ઇરાનની,—તે દીનથી દીલ બેકરાર છે,
થયા દીન ધરમ પામાલ તમામ—હર ઇરાનીઓ એ પુકાર છે ૧
કીધુ આરબોએ જેર ઇરાન—આતશ કદેહ કીધા વેરાન,
લાખો મુવા નર નાગઓ—તે પર દરદ હજાર છે ૨.
ખોઇ દીન ધરમને તબાહ થઇ—કિસમ કિસમની જફા થઇ,
મુવા દફન થઇ બેકફન—એ સીતમથી સીનુ ફીગાર છે—૩.
જે કરતા'તા મેહલે અમન ચમન—તે કતલ થયા મિસ્લે ગોસપન્દ,
ન દીધુ કોઇએ કફન જરા—આ ગજબ અજબનો ન પાર છે ૪

મરવના મેદાનમાં પવનચક્કી આગલ ચાંદની રાત્રે યઝદજરદની સરજતનુ આખરી મુકામ.

ગાયન. પીલુ—બરવા.

ફરી ઝલ ઝલ કરતી ઝલકે રાત ચાંદનીરે,
વાએ ફડ ફડ,—મન્દ મન્દ લહેરી, મનમાનીરે—૧
મારી ચક્કી ચાલ સ ન ન ન ન ન ન ન ન,
વેગ પવનનો ઝ ન ન ન ન ન ન ન ન,
ઠમ ઠમ કરતી, ઘમ ઘમ કરતી,
ઘુમતી જાણે દીવાનીરે—૧

કટાવ.

ભરે રબ આદમ દમ તારો, ના પામે કોઇ પાર તહારો,
દુખ સંકટના સરપર ભારો, ફરે જગેજગ કરી પુકારો
ખોઇ રાજને તાજ શાહી, થયો પલકમાં ફકીર ભાઇ —
બનબન ભટક ગમને ખાઇ, સરપર તેના અજલ ધાઈ,
જઇ ચહડયો ત્યાં ગાફેલ થાઇ, ને ઓહયો ખુદાની સીફત ગાઇ
કેવી છન્દ ફન્દ કરતી સરજત આની મસ્તાની રે
ગઇ હોશ થઇ બેહોશ, રહી નકી મુવતાનીરે —
કિરતીભરી ભારી શાહી સાસાની,
ગરદીશે કીધી તેની ધુલધાનીરે,
હાય—હાય—હાય રે—હાય—
મારી વાણી, માની લજે, બન્દા સાચી જાણી—લેજે—રે

શાએર ફેરદઉસીનો યઝદઝર્દની હાલત ઉપર વિલાપ.

મસનવી.

ચુનીન અસ્ત રસ્મે સેરાએ ફરીબ.
ફરાઝશ બુલદઅસ્ત પસતશ નસીબ.
એકાનનો કે બીદાર બદબખ્તે ઉઇ
બેગરદુંન કશીદી ફલક તખ્તે ઉઇ
*　　*　　*
અગર બખુરદી, દર જહા દીલમબન્દ,
કે નાયદ બેફરજામ અઝુ જોઝ ગઝન્દ.
ચે બન્દી દીલ અન્દર સેરાયે ફસુસ,
કે હરઝમાન બેગુશ આએદ આવાએ કુસ
*　　*　　*

મારે ગરદીશ !

ગાયન—ગૌરી.

દોરે દુનિઆનો છે જાલમ જુવો, આ દુનિયામે,
ના કોઇથી બચી એગમ મુવો, આ દુનિયામે—૧
ફિરેતા'તા નામ અમર, મશરેકથી મગરેબ જેણે,
તેબી ફના ફાની મે થઇ, એદમ મુવો આ દુનિયામે—૨
દમ ગયા છે દમ્પતીના, ના રહ્યા લાખોપતી,
એક દન છે ખાક બિસ્તર કા રૂવો, આ દુનિયામે—૩

સસારનુ સુકાન ! પૈસો અને ફેશન !

પીલુ.

પડી પૈસાને હાથ સારી દુનિયા તમામ,
નહી ચાલે જગતનુ કઇ જરાબી કામ

દુહો.

જુવો જગત છે જરને વસ, જર વ ન સુહનો સસાર,
નાવ ડુબે સસાર નીતીની, મૂવા સેકડો હાર
સુણો સખીઓ દુનિયા ચાલે, ગાજે પૈસાથી,
ડુબે નીતી ને તરે અનીતી, આજે પૈસાથી
ચાલે લાત અને મુકી ને દોસાથી કામ પડી પૈસાને—૧

પૈસે સગા, પૈસે વાહલા, દીલદારી પૈસાથી,
ગાડી, ઘોડા, વાડી, પ્યારી નારી, પૈસાથી
ભાઇ બેહન 'ને ડીયર ડારલીંગ, જાય વારી પૈસાથી,
હોય પવનથી જેબી હલકા, થાય ભારી પૈસાથી.
ફરે વાડી 'ને ગાડી 'ને લછન હરામ પડી પૈસાને.—૩

કાકા—મામા કહેવાના, ને ગાઠે હોય તે લેવાના,
ધણીઆણી નહી રહેવાના, ને પૈસા વગર ધુમ ધોવાના.
સાસુ સસરા જોવાના, ને પૈસા ઉપર મોહવાના,
દીકરીને રીત ઓછી પડી, તો જમાઇ ઓટલે રોવાના.
હોય પૈસા તો કાણોબી પરણે મઢામ પડી પૈસાને —૪

ચલ ચલ કરતી ફાઇટીનો 'ને ધુમ પૈસાથી
મોટોરની રસ્તા ઉપર બુમ પૈસાથી
સ્ટેન્ડીગ કોલર, 'ને નેકટાઇ ઉપર માર પૈસાથી,
થયા ઘોડાની સરત અંદર ડાર, પૈસાથી
આવે લુલા, ને લગડાને પૈસાથી હામ. પડી પૈસાને —૫

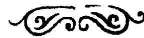
સેન્ટ, લવન્ડર, પફ ને પાઉડર, કિસ–મી–કવિક–પૈસાથી,
હાથમા પકડે મલ્લાકા—કેન, વૉકીગ—સ્ટીક પૈસાથી.
કેશમીર અને આલપાકાના સુટ પૈસાથી,
અને જાગલા ચીરૂટ લઇ, હેન્ડસમ બ્રુટ પૈસાથી
કરે તારી–મારી બેસાને બુરા કલામ પડી પૈસાને —૬

સાકડો સેથો, કમર ટગ, ઉફરા બાલ પૈસાથી,
મઘમઘતા રેસમના રૂમાલ પૈસાથી.

બની જાગલા ફરે દીકરા, માએ કહે મરી જાંઉ,
દીકરો લાગે નકરો જાણે 'ગોવાના ઘે-પાંઉ,'
નહી——સોડનુ ઠેકાણું ક્મ પડી પૈસાને—૭

બની ઠની ને તગ તતરબધ, જુવો 'મીસીસનો' ઠાઠ,
લાબા સદરા, ટુકી બાંય, ને કાલા કાલા હાથ '
રૂમાલ લટકતી 'બેગ' હાથમા, નિકળે ઘરથી બહાર.
પેડ હાથના ધરતા મરવા, જોઇ મીસીસનો કારભાર !
કરે ધાધલ, ને ધરપચ ને પોકલ દમામ પડી પૈસાને—૮

મારની ચાલે ચાલીને, તીત્તર મુવા હજાર,
કાબા સુજે ચાલીને, ટુકા થયા છે ઠાર
પણ જોઇ પાકરણા જેણે તારયા છે હમેશ,
ન ગયા સસાર જીતી, એમા ફર નવ લેસ
છે ચતુર, ને શાણા ને પુરતા કલામ,
'છે મરથાને મોતી બિલકુલ હરામ." પડી પૈસાને—૯

"ધી કોટ પ્રીન્ટીંગ પ્રેસ"મા માણેકજી જીવણજી તવરીઆએ નં૦ ૧)
પારસી બજાર સ્ટ્રીટ, કોટ, મુબઇ મધે છાપ્યુ છે

ડૉ૦ ધનજીભાઇ, નવરોજી પટેલે એડવર્ડ બીલડીગ લેમીગતન રોડ, મધે
પોતાને માટે છપાવી પ્રગટ કીધુ છે